

Šaur, Vladimír

**[Кабасанов, Стойко. Един старинен български говор -
Тихомирският говор]**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada
jazykovědná.* 1967, vol. 16, iss. A15, pp. 203-204

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101102>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
provides access to digitized documents strictly for personal use, unless
otherwise specified.

même des mots d'origine étrangère (en polonais le groupe *k, g + y* n'apparaît que dans les termes techniques internationaux). Wierzchowska n'indique pas lesquelles de ces réalisations sont propres au polonais et lesquelles n'appartiennent qu'aux expressions d'origine étrangère. La façon avec laquelle elle traite son sujet, correspond à la conception générale du travail. L'auteur conçoit la phonétique avant tout comme une discipline des matériaux et cela se reflète aussi dans l'arrangement de toutes les explications des sons. Wierzchowska les décrit d'une façon un peu idéalisée (car il n'est point possible de caractériser toutes les variantes des sons d'une langue), elle ne parle pas des phonèmes et de leurs réalisations phonétiques. Mais ainsi n'apparaît pas suffisamment la différence entre le caractère principal des sons et les nuances subtiles qui sont négligeables pour la compréhension et sont souvent même interchangeables (par exemple dans l'explication des nasales). Les annotations sur le fréquence de certaines réalisations ne font qu'indiquer le point de vue phonologique qui serait pourtant même dans un travail s'occupant avant tout de la nature articulatoire de la parole, très utile. Deux chapitres de conclusion traitent des questions de la phonétique du mot et des questions des qualités prosodiques de la parole. L'auteur traite de tous ces problèmes d'une manière bien détaillée, et y insère même des questions de la portée du son, de l'économie de la respiration et quelques notes touchant les problèmes de la syllabe.

En conclusion l'auteur indique les traits phonétiques fondamentaux du polonais. Caractéristique lui paraît la richesse du répertoire et la finesse de la différenciation des consonnes, tandis que le système des voyelles est à son avis relativement plus pauvre. Wierzchowska attire l'attention du lecteur même sur les différences phonétiques les plus sensibles parmi les dialectes polonais.

Le travail est complété par une bibliographie, à laquelle on trouve des renvois à la fin de chaque chapitre, ainsi que par l'index et par deux planches.

Le livre de Wierzchowska ressemble par son caractère à l'étude tchèque de Hála—Sovák „Hlas — řeč — sluch“ (Voix — parole — ouïe, 4^e édition, Prague, 1962). Les deux livres s'occupent avant tout de la nature articulatoire et acoustique de la parole, mais Hála—Sovák vont plus loin, car ils s'occupent, et avec raison, non seulement de la technique de la formation des sons et de la situation compliquée dans la réalisation de la parole comme unité, mais ils s'intéressent aussi aux questions de la culture de la langue parlée et aux problèmes de la prononciation correcte, alors non seulement de la formation précise des sons, mais aussi de l'emploi juste de ces sons réalisés. Mais cela ne diminue pas du tout l'importance du travail de Wierzchowska pour ceux, à qui il est destiné, c'est-à-dire pour les spécialistes, s'occupant de l'enseignement de la prononciation correcte. Pour leur travail le livre sera un appui d'une valeur incontestable.

Marie Krémová

Стойко Кабанов: Един старинен български говор — Тихомирският говор. София, Бълг. академия на науките 1963. 105 str.

Jedním z předních děl bulharské dialektologie v poslední době je práce St. Kabanova, docenta sofijské university, o tichomirském nářečí; nevelká knížka je důležitá jak pro dialektologii, tak pro historiku bulharštiny.

Práce je průkopnická; dialekt východních Rodop byly pro svou odlehlost zkoumány teprve v r. 1959 při přípravě I. dílu nářečního atlasu, který nyní vychází. Kabanov si jako rodopaký rodák a člen expedice všiml, že dialekt Tichomiru a okolních vesnic registruje řadu archaismů, a navštívil proto spolu s asistentem D. Tilkovem v r. 1960 a 1961 Tichomir znovu. Výsledkem je objev snad nejarchaičtějšího bulharského dialektu, dosud jediného bulharského nářečí, v němž se zachovala nasální výslovnost původních nosovkových vokálů a které podrželo starý flexivní genitiv a lokál. (Je však škoda, že vyšly I. díl bulharského atlasu udává jiný stav některých jevů — např. střídnice *ъ* — než Kabanovova práce; rozdíl svědčí zřejmě o tom, že výzkum pro atlas nebyl proveden dostatečně hluboko.)

Tichomir a okolní obce tvoří oblast, která je ze tří stran obklopena vesnicemi s tureckým obyvatelstvem a z jedné strany státní hranicí. Obyvatelé Tichomiru jsou dost fanatičtí moslimové, sami se nazývají Turky, ačkoliv mluví bulharsky. S obyvateli okolních tureckých vesnic se stýkají velmi málo, s Bulhary odjinud přijdou do styku jen výjimečně. Proto se zde archaismy drží tak pevně, pevněji než v jiných rodopských nářečích. — Kabanovova práce byla v terénu ztížena nedostatkem vhodných informátorů, neboť muži jsou zpravidla bilingvní a míchají bulharské prvky s tureckými, ženy sice turecky neznají a mluví čistým dialektem, moslimské zvyky jim však brání volně rozmlouvat s cizími muži. Kabanov např. přes veškerou snahu neslyšel žádnou pohádku a píšně slyšel jen turecké.

Hláskoslovní dialektu je podáno dokonale a přehledně; vychází se z dnešního stavu vokálů,

u nichž je uvedeno, z ktorých historických stŕidnic vznikly. τ , ρ , ϵ , υ pod prŕzvukem dŕvaji δ , podobnŕ jako v centŕnŕlnŕch rodopackŕch nŕfŕeŕch. [q] a [e] se vyslovuji nikoliv na mŕstech, kde etymologicky ŕekŕme nosovku, nŕbrŕ [e] jen v koncovkŕch prŕsenty a [q] v koncovce 3. plur. aoristu a imperfekta. Charakteristickŕ je, ŕe nosovŕ vŕslovnost se zachovala jen na konci slov, nikoliv uprostŕed. Ve vesnici Striŕba vŕsak se mŕsto [q] vyslovuje [a] na konci slova, na ostatnŕch mŕstech je za pŕvodnŕi nosovku [a]. Kabasanov z toho vyvozuje, ŕe Tichomir odrŕzŕ pomŕrnŕ nejstarŕi, Striŕba o nŕco mladŕi fŕzi zŕniku nosovŕ vŕslovnosti; ze stavu, doloŕenŕho ve Striŕbŕ, se vyvinul stav, kterŕ je dnes v makedonskŕch a zŕpadobulharskŕch nŕfŕeŕch — [a] — a z tohoto stavu stav rodopackŕ [ŕ]; tato vŕvojovŕ cesta je prŕ pravdŕpodobnŕji neŕ prŕmŕ pŕechod $q > \delta$. Kabasanov vŕsak podotŕkŕ, ŕe „rŕznost ve dvou sousednŕch vesnicŕch svŕdŕi o sloŕitosti a nerovnomŕrnosti cest, po kterŕch takovŕto fonetickŕ zmŕny probŕhaji i v tak blŕzkŕch dialektech“ (s. 33). Skutečně, cesty jsou sloŕitŕ a soudŕme, ŕe i Kabasanovova hypotŕza mŕ urŕitŕ slabiny — zejmŕna nevysvŕtluje naprostou shodu stŕidnic za τ a ρ ve vŕchodnŕch a severozŕpadnŕch bulharskŕch dialektech.

V tichomirackŕm nŕfŕeŕi se zachovalo takŕ y a zaŕtŕek vŕvoje $y > \tau$ v nepŕzvuknŕch pozici (tento vŕvoj v jinŕm rodopackŕm dialektu, nŕfŕeŕi Ŗirokŕ Lŕky, probŕhl do konce). Po mŕkkŕch souhlŕskŕch pak zŕstŕi probŕhla, zŕstŕi ne, zmŕna $y > i$, kterŕ je jinak obecnŕ bulharskŕ; v okolnŕch vesnicŕch je doloŕena pokroŕilŕji fŕze obou zmŕn $y > \tau$ a $y > i$. Zajŕmavŕ vŕsak je, ŕe po nŕkterŕch tvrdŕch souhlŕskŕch se v Tichomiru naopak mŕnŕ $i > y$, coŕ je jedna z forem vokŕlnŕ-synharmonickŕch tendencŕ, kterŕ jsou pro vŕchodobulharskŕ dialektu typickŕ a jejichŕ zŕkladnŕ pŕiŕinou je rozvinutŕ korelace mŕkkosti vŕech souhlŕsek.

Tichomirskŕ dialekt, jak vyplŕvŕ ze studie, mŕ nejvŕce zachovanŕch pŕdovŕch tvarŕ za vŕech bulharskŕch nŕfŕeŕ. Nŕkterŕ jŕmŕna rozliŕuji 5 pŕdŕ — nominativ, genitiv, dativ, akusativ a lokŕl. Jedinŕ pŕd, kterŕ zmizel beze stopy, je instrumentŕl. Rozliŕenŕi genitivu a dativu je nejen tvarovŕ, ale i v pŕenŕm dodrŕzovanŕch starŕch vŕznamŕ; dativ prŕvlŕstŕovacŕ neexistuje (srov. s. 54). To je velmi dŕleŕitŕ, neboŕ genitiv a dativ zaŕly splŕvat jŕ v nejstarŕm historickŕm období bulharŕtiny. Tvar lokŕlu se zachoval jen u mŕla substantiv (vŕtŕinou po pŕedloŕce *na*, kterŕ zde vystupuje jen v pŕvodnŕch vŕznamech), a to jsou jeŕtŕ uvedenŕ doklady jen na lokŕl v sg. Ostatnŕ pŕdovŕ tvary se rozliŕuji i v plurŕlu. Zajŕmavŕ je, ŕe genitiv plurŕlu maskulin je bez koncovky i u pŕvodnŕch *u*-kmenŕ (gen. plur. *syn*). Pŕekvapŕ nŕs, ŕe za existence nosovŕch vokŕlŕ a stŕidnice δ za nosovku uprostŕed slova znŕ akusativ sg. fem. -*u* (*ŕenu* — *ŕenuu*); Kabasanov soudŕ, ŕe vysvŕtlit to nenŕ za dosavadnŕho stavu znalosti moŕnŕ. — V dialektu je trojŕ ŕlen, avŕak vŕechny formy majŕ „nejen urŕovacŕ, nŕbrŕ i ukazovacŕ funkci“ (s. 48 n.) a je zajŕmavŕ, ŕe na rozdŕl od ostatnŕch rodopackŕch dialektŕ se ŕlen nesklŕňuje (v nepŕmŕch pŕdech kromŕ akus. fem. mŕ koncovku plurŕlu -*ŕe*, -*ŕe*, -*nŕe*).

Ze slovesnŕho systŕmu nŕs nejvŕce zarazŕ, ŕe pŕes silnŕ tureckŕ vliv se v dialektu nevyjadŕuje tzv. zpŕsob nepŕmŕ vŕpovŕdi; z toho soudŕme, ŕe v bulharŕtinŕ je tato kategorie velmi novŕho data a ŕe její existence nŕjak zŕvisŕ na vŕskytu *l*-ovŕho pŕŕeŕtŕi imperfektnŕho, kterŕ nenŕ tŕchomirskŕmu dialektu znŕmo. — Pŕedloŕky, syntax a lexikŕlnŕ strŕnka dialektu jsou popsŕny velmi struŕnŕ; jinak to pŕi omezenŕm okruhu informŕtorŕ moŕnŕ nebylo. Pŕes tyto potŕze je uvedeno 8 nŕfŕeŕnŕch textŕ a pomŕrnŕ bohatŕ slovnŕk.

Kabasanovova prŕce zaplŕuje nŕkdeŕji blŕ mŕsto na mapŕ bulharskŕch dialektŕ a proto si jŕ vysoko cenŕme. Je ŕkoda, ŕe nic nevime o bulharskŕch dialektech na opačnŕ stranŕ stŕtnŕ hranice, kde, jak je znŕmo, ŕije bulharskŕ obyvatelstvo; porovnŕnŕi by bylo zŕsluŕnŕm pŕŕnosem.

Vladimŕ Ŗaur

Jiŕi Lŕpa: Cikŕnŕŕtina v jazykovŕm prostŕedŕ slovenskŕm a ŕeskŕm (K otŕzkŕm starŕch a novŕjŕch sloŕek v její gramatice a lexiku). Rozpravy ŖSAV, řada SV, seŕ. 11/1966, 63 str.

Jiŕi Lŕpa sa uŕ niekoľko rokov intenzŕvne zaoberŕ ŕtŕdiom jazykovŕch problŕmov cigŕnŕtiny u nŕs. Okrem kandidŕtskej dizertačnej prŕce (*K cikŕnŕckŕmu nŕfŕeŕi v okolí Humennŕho*, Praha 1963, 114 str.) zostavil *Pŕručku cikŕnŕŕtiny* (Praha, Stŕt. ped. nakl. 1963, 116 str.). Avŕak tento raz sprŕvŕa bohatŕ materiŕl (zŕlakanŕ vŕskumom i konfrontŕciou vlastnŕch zistenŕ s poznŕtkami v dosŕl vydanŕj literatŕre) so ŕpeciŕlnŕm zameranŕm na prvky, ktorŕ vnikli do cigŕnŕtiny z neocigŕnskŕho jazykovŕho okolia, v ktorom Cigŕni ŕijŕ. Ťaŕiskom prŕce sŕ pochopitelne importy z vŕchodoslovenskŕho jazykovŕho prostŕedia, konkrŕtne z nŕreŕia v okolí Humennŕho (tomuto autor venoval osobitnŕ pozornost uŕ v dizertačnej prŕci) a len okrajove sleduje jazyk ostatnŕch skupŕn Cigŕnov — maŕarskej (ŕijŕ usadlŕm ŕivotom na juŕnom Slovensku pod hranŕicou ŕiarou Bratislava—Trnava—Komŕtice—Levice—Zvolen—Tŕsevec—Filakovo), rumunakej (kotlŕri usadenŕ v Ŗechŕch a potulnŕi olŕskŕ Cigŕni na Slovensku) a nemeckej (potulnŕ — roztrŕsenŕi po celom ŕzemŕ).